Ֆադեյ Սարգսյան

Հայերը հավատում են իրենք իրենց

20-րդ դարը հայերիս համար մեր ամբողջ պատմության կտրվածքով ամենակարևոր և նշանակալից ժամանակներից էր՝ պետականության վերահաստատման առումով, որովհետև, երբ անգամ կիլիկիայի հայկական պետականությունն էլ հավելենք, մեր պատմությունը հազիվ մի քանի հարյուր տարի հաշվի անկախ պետության գոյությունը:

Դժվարություններ կան ու կլինեն, բայց ժողովուրդն իր նպատակին հասել է: Չեմ ասի, որ ամեն ինչ ճիշտ է արվել ու լավ է արվել: Ոչ: Շատ բան սխալ է արվել ու վատ է արվել: Եվ սխալվել ենք հաճախ: Սկզբունքորեն: Սխալ էր մեր քաղաքականությունն աղետի գոտում, երբ տարբեր երկրներից օգնության եկած շինարարներին մեր գործադուլներով համարյա հետ ուղարկեցինք, սխալ էր «Նաիրիտի» փակումը, որ աշխարհում հզոր գործարաններից մեկն էր և որի բնապահպանական հարցերը կարգավորելու համար պատկառելի գումարներ էին առաջարկվում: Եվ երբ մենք գնում էինք անկախության, ուզում էինք անկախ պետություն ունենալ, մեզ պետք էր կայուն աշխատող արդյունաբերություն, պետք էր նույնքան կայուն գյուղատնտեսություն, հետո համագործակցող ինֆրակառուցվածքներ: Հետո մենք կանգնեցրինք Մեծամորի ատոմակայանը, որը դարձյալ սխալ էր, որովհետև երկրի էներգետիկ ապահովությունը ներքին ու արտաքին անվտանգության խնդիր է: Ես չեմ ուզում որևէ մեկին մեղադրել: Եվ չեմ կարծում, որ դրանք մասնավոր սխալներ էին՝ այս կամ այն անհատի հետ կապված: Հիշենք այդ որոշումները ոգևորության ինչ ալիքների վրա ընդունվեցին: Ինչպես համընդհանուր բռնկումով մի կաթսայի մեջ խառնեցինք մեր ազգային բոլոր խնդիրները՝ քաղաքական, տնտեսական, բնապահպանական, մշակութային: Դա սկզբունքային սխալ էր: Անկախության համար քաղաքական որոշումները մեզ բավարար էին թվում, մենք չէինք պատկերացնում, որ ԽՍՀՄ-ի փլուզումը ոչ միայն մեզ քաղաքական ազատություն էր տալիս, այլև՝ տնտեսական կապերի խզում, հետևաբար և՝ արդյունաբերության կազմաքանդում: Առանց գործուն տնտեսության ի՞նչ անկախություն: Մենք ունեինք մեզ բավարարող գյուղատնտեսություն, հզոր արդյունաբերություն: Մենք տարեկան 10 միլիարդ ռուբլու արդյունք էինք տալիս, հանրապետության բյուջեն 3 միլիարդ էր: Մենք կարող էինք մեզ պահել:

Եվ հիմա էլ ինչքան ուժեղ լինենք, այնքան արագ կլուծենք Ղարաբաղի հարցը: Ներկա դրությունը մեզ համար դրական երևույթ է: Պատերազմ չկա՝ մեկ. Ղարաբաղն ինքնորոշված է՝ երկու: Անկախ աշխարհի ճանաչումից, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը գործող կառույց է: Փոխզիջումների ճանապարհով հարցն ի վերջո կլուծվի:

Քննադատելն ամենահեշտն է, բայց յուրաքանչյուրս մեր տեղում մեր աշխատանքը գնահատելով, պիտի շուրջներս նայենք: Ու առաջ նայենք: Հայ ժողովուրդն այդ իրավունքն ունի: Եվ Հայաստանի Հանրապետությունն այդ հնարավորությունն ունի: Մենք միայն մեկ գլոբալ խնդիր ունենք՝ արդյունաբերության վերագործարկումը, որ կլուծի կենսամակարդակի կայունացման ու տնտեսական բարձրացման հարցը, մարդկանց աշխատանք ու երաշխիք տալով:

Մենք շուկայական հարաբերությունների մեջ ենք: Միամիտ կլինի այն մարդը, որ կկարծի, թե ձեռքով կարող է կոշիկ ու շոր կարել ու համաշխարհային շուկա դուրս գալ: Նոր տեխնոլոգիաներ են հարկավոր:

Հարկավոր է նոր մտածողություն: Համաշխարհային շուկա մտնելու համար մենք պիտի կարողանանք ստեղծել նորը և եղածից լավը, որտեղ դիմակայենք մրցակցությանը: Իսկ դա պիտի անի գիտությունը: Եվ պիտի անի պետության գլխավորությամբ: Մեկ միասնական քաղաքական-տնտեսական-գիտական-մշակութային զարգացման ծրագրով: Մի կողմից արտադրության վերագործարկումը և արդյունավետության ապահովումը, մյուս կողմից գիտության զարգացումը: Աշխարհի ոչ մի երկրում գիտությունն անմիջապես շահութաբեր չէ և փող չի ստեղծում միանգամից, բայց առանց զարգացած գիտության, առանց գիտություն-արտադրություն փոխկապի ոչ մի երկիր չի առաջադիմի:

Եվ այսօր պիտի մտածենք 10-20-30 տարվա հեռանկարով, այսինքն՝ 21-րդ դարի: Պիտի մտածենք պետական մակարդակով: Գիտությունը չի կարող այս կամ այն գիտնականի մենաշնորհը կամ մասնավոր լինել: Գիտությունը համաշխարհային արժեք է: Երբ մենք ստեղծում էինք «Նաիրի» հաշվիչ մեքենան, աշխարհում դա առաջավոր տեխնիկա էր: Երբ կարողանայինք շարունակել նույն ոգով ու նույն արդյունավետությամբ, այսօր համաշխարհային շուկայում համակարգիչների առումով լրջագույն մրցակից կլինեինք՝ վիթխարի շահույթ ապահովելով Հայաստանի Հանրապետությանը: Բայց մենք կանգ առանք: Տարբեր պատճառներով՝ անբավարար զարգացած տեխնոլոգիաների, մտածողության ևս մնալու: Ամերիկացիները կարողացան ստեղծել համաշխարհային մտքի սիմբիոզ: «ԱյԲիԷմ» ֆիրմայի հետ Եվրոպայում տասնյակ գործարաններ ու ակադեմիաներ էին աշխատում: Մենք չկարողացանք այդ և այլ երևույթների փիլիսոփայական իմաստավորումը տալ, և մեր հասարակական մտքի ոչ բավականաչափ զարգացումը կասեցրեց մեր տեխնիկական մտքի առաջընթացը:

Առհասարակ գիտաարտադրական տեսանկյունից ԽՍՀՄ-ը հետ էր մնում աշխարհից, և մենք հիմա Հայաստանի Հանրապետությունում պիտի ջանանք հաղթահարել այդ «ժառանգությունը»: Մեր գիտնականներն այդ ներուժն ունեն: Բայց ֆինանսական միջոցների սահմանափակության պատճառով մենք դարձյալ կասեցնում ենք գիտության առաջընթացը, օրինակ, մեր գիտնականներին հրավիրում են ամենատարբեր գիտական կոնֆերանսների, հրավերների շատ փոքր մասն ենք կարողանում ընդունել, բայց չէ՞ որ այդ հանդիպումներում մտքերի փոխանակություն է ծավալվում, մտքից միտք է ծագում, մինչդեռ մենք արտաքին աշխարհի հետ մեր հաղորդակցությունը ֆինանսական պատճառներով սահմանափակելով՝ կզրկում ենք, աղքատացնում մեր միտքը: Իսկ մենք գիտական մակարդակի պահպանության խնդիր ունենք, որը համաշխարհային գիտության հետ պիտի համեմատվի: Ուրիշ ճանապարհ չկա: Գիտնականի աշխատանքը պետք է գիտական շրջանառության մեջ դրվի, որտեղից զարգանա և արդյունքներ ունենա: Ուրախ եմ, որ վերջին տարիներին աշխուժացել է գիտական կոչումների ձգտումը, գիտական մրցույթներին մասնակցությունը, մեր հանրապետությունը միջազգային գիտական գրանտներ ստանալու մեջ բավականին առաջադիմել է: Եվ պետք է ընտրել այն ուղղությունները, որոնք շահեկան են ու պետք են մեր երկրին ու մեր ժողովրդին:

Ժամանակը միշտ արդարացնում է ինքն իր սխալները, և մարդկության գոյությունը վկայում է, որ մարդկությունը միշտ առաջադիմել է՝ տարբեր տեղապտույտները միայն ժամանակավոր են: Ես համոզված եմ, որ 2000 թ. և հետո մենք բարելավելու ենք մեր երկրի և մեր ժողովրդի վիճակը: Մի օրում ոչինչ չի փոխվում: Մի օրում հեղափոխություններ չեն լինում: Եվ գիտության մեջ հեղափոխություններն անում են ավելի շատ որևէ նպատակի շուրջ համախմբված գիտնականները, քան անհատները: Անհատները ոգեկոչում են, առաջնորդում, բայց առանց կոլեկտիվ մտածողության լուրջ նվաճումներ չեն լինում: Դժվար թե գիտության որևէ ասպարեզում այսօր հայտնվի նոր Գալիլեյ և ասի. «Այնուամենայնիվ, պտտվում է», այսինքն՝ ի հեճուկս ընդունված և իշխող պատկերացումների և օրինաչափությունների, հայտարարի ու հաստատի նոր սկզբունք, նոր ճշմարտություն, որի օրենքները գործեն: Գիտության առանձին ասպարեզներում գուցե գտնվեն մարդիկ, որ նոր հիպոթեզներ առաջ քաշեն ու պաշտպանեն: Ասենք անբուժելի ինչ-որ հիվանդության բուժումը գտնվի: Դա կլինի, չեմ կասկածում, բայց ընդհանուր առմամբ, մեկ մարդը կամ մարդկանց խումբը հեղափոխություն անել գիտության մեջ՝ հազիվ թե կարողանա այլևս: Զարգացումը պիտի լինի ճիշտ ուղղությամբ և համալիր մոտեցումով: Չի կարելի, որ տեխնիկական և հասարակական միտքը իրենց զարգացման մեջ միմյանց չներդաշնակեն, այդ պարագայում նրանք կկասեցնեն մտքի զարգացումն ընդհանրապես: Մեզ պետք չեն մարդասիրական օգնություններ, մեզ պետք են զարգացման ծրագրերում ներդրումներ: Հայերն աշխատել գիտեն: Հայերն աշխատել սիրում են: Հայերը հավատում են իրենք իրենց: